

HEINÄKUUN 9. PÄIVÄNÄ 1807 TILSITISSÄ

Ranskan keisari Napoleon ja Venäjän keisari Aleksanteri I solmivat sopimuksen, jolla oli kauaskantoiset seuraukset Suomelle.

Sopimuksen mukaan Venäjän oli taivutettava Ruotsi ja Tanska mukaan Englannin vastaiseen mannermaasulkuun. Napoleonin maailmanvalloituksen esteenä oli Englanti, jonka sotilaalliseen valloitukseen Ranska ei ollut pystynyt. Englanti oli päätetty kukistaa taloudellisella saarrolla, joka katkaisisi kaikki meritiekuljetukset Brittein saarelle. Ruotsi kieltäytyi itsepintaisesti osallistumasta sulkuun. Syynä oli Ruotsille hyödyllinen kauppakumppanuus, jota kuningas Kustaa IV Adolf ei katsonut aiheelliseksi rikkoa. Keinot Ruotsin pakottamiseksi jäivät Venäjän harkittaviksi, eikä Tilsitin sopimuksessa mainittu Suomea lainkaan.

Suomen sota

Kun diplomatian keinot eivät toimineet, otettiin aseet käyttöön. Venäjän armeija hyökkäsi Suomeen helmikuussa 1808. Kuninkaan ja sodanjohdon käskyjen mukaan ruotsalais-suomalaisen armeijan tuli peräytyä pohjoiseen taisteluja välttämällä. Ruotsin pääarmeija – pääosin suomalaisin joukoin – operoi Etelä- ja Länsi-Suomessa. Sen itäistä sivustaa tuki Savon prikaati. Talven 1808 peräytymistä Pohjanmaalle ja Oulun seudulle seurasi vastahyökkäys keväällä ja kesällä. Venäläiset työnsivät ruotsalais-suomalaisen armeijan takaisin pohjoiseen syksyllä 1808. Olkijoen aseleposopimuksen myötä armeija poistui nykyisen Suomen alueelta joulukuun puolivälissä. Sota päättyi Haminan rauhaan 17.9.1809, jossa Ruotsi luovutti Venäjälle eräitä maakuntia ja läänejä – käsitettä Suomi tässäkin sopimuksessa ei mainittu.

Valtiollinen merkkivuosi 1809

Vuonna 1809 sodan vielä jatkuessa järjestettiin maaliskuussa Porvoon valtiopäivät, perustettiin hallituskonselji ja solmittiin Haminan rauha. Porvoon valtiopäivillä oli keskeinen asema Suomen autonomian synnyssä. Hallituskonseljista kehittyi senaatti ja autonomisen ja itsenäisen Suomen keskeiset valtiolliset organisaatiot.

Seurauksia monivaiheisella ja pysyvästi Pohjolan valtiollisia oloja muuttaneella tapahtumasarjalla oli useita. Ruotsin valtakunta hajosi. Vanhan valtakunnan hallitsijajohtoinen kustavilainen traditio jatkui valtakunnan itäisessä osassa Suomessa, kun sen sijaan Ruotsissa tapahtui vallankumous ja perustuslait uudistettiin demokraattisessa hengessä. Suomen yhdistämisessä Venäjään on nähtävissä alku Suomen ”synnylle”. 1800-luvun kuluessa Suomi kasvoi kansakunnaksi sekä henkisesti että hallintojärjestelmänsä puolesta. Vuosi 1809 oli tavallaan edellytys valtion itsenäistymiselle vuonna 1917. Tapahtumat Suomessa 1800-luvuna alussa olivat sivujuonne eurooppalaisessa ja Euroopan ulkopuolelle levinneessä maailmansodassa, jossa Euroopan sisäiset ristiriidat globalisoituivat.

Kesäkuussa 2006 valtioneuvoston kanslia asetti pääministeri Matti Vanhasen johtaman merkkivuoden 1809 valtuuskunnan ja toimikunnan. Hankkeen tarkoituksena on valmistella vuoteen liittyvät yleiset valtiolliset tapahtumat, mutta myös edistää merkkivuoden huomioon ottamista eri puolilla maata ja eri tahojen toiminnassa. Ensimmäisen kerran merkkivuotta vietettiin 1859.

Merkkivuoteen paikallisin painotuksin

Mikkelin kaupungin museoissa laaditaan parhaillaan yhteistyössä useiden eri tahojen kanssa suunnitelmaa siitä, kuinka Suomen sodan muistoa ja merkkivuotta 1809 vietetään paikallisesti. Tavoitteena on edistää ajanmukaiseen tutkimustietoon perustuvan kuvan muodostumista Suomen historian kannalta merkittävästä ajanjaksosta ja tarjota samalla välineitä oman aikamme ymmärtämiseen ja etelä-savolaisen identiteetin vahvistamiseen paikallishistorian tuntemisen avulla.

Kuinka tapahtumasarja sitten kosketti Etelä-Savoa ja Mikkelin seutua? Taisteluja alueella ei käyty. Savon joukot kokoontuivat Mikkeliin, josta peräytyivät Kuopion kautta Oulun seudulle ja viime kädessä Ruotsiin Uumajan tienoille. Viimeiset hengissä säilyneet miehet palasivat kotiin lähes kaksi vuotta kestäneen sotareissun jälkeen. Venäläismiehitys sujui rauhallisesti, olihan Aleksanteri antanut käskyn siviiliväestön asiallisesta kohtelusta. Kuolleisuutta sota-aika kuitenkin nosti, sillä sotajoukkojen mukana levisivät taudit, jotka tarttuivat siviiliväestöön.

Suomalaisten käsitystä Suomen sodasta sukupolvien ajan on muokannut J.L. Runebergin Vänrikki Stoolin tarinat, jonka merkittävänä tausta-aineistona oli Savon jääkäriyrykmentin sotilaspastorin, Carl Johan Malmin vuonna 1836 ilmestyneet muistelmat Suomen sodasta. Niinpä ”vänrikkien” sankarit ja näkökulmat muodostuivat niistä käsityksistä, jotka olivat Savon joukoissa vallalla.

Mikkelin seutu oli merkittävä sotilasaatuksen keskittymä, jossa asui ruotumiehiä torpissaan ja upseeristoa sotilaskataloissaan ja kartanoissaan. Savon jalkaväkirykmentti ja Savon jääkäriyrykmentti olivat valiojoukkoja, joiden maine perustui 1700-luvun lopulla komentajana toimineen G. M. Sprengtportenin toimintaan.

Pysyvin sodan seuraus – joskin viiveellä – oli Mikkelin kaupungin perustaminen vuonna 1838, kun lääninjakoa muutettiin rajamuutosten seurauksena ja uudelle läänille täytyi saada uusi pääkaupunki. Mikkelin seudun kannalta Suomen sota ja vuoden 1809 merkitys on eräänlainen taitekohta: eräs aikakausi sotilasaatuksen keskuksena päättyi ja uusi aikakausi maakunnan hallinnollisena ja kaupallisena keskuksena alkoi.

2000-luvun alussa valtiolla ei ole tarvetta tarjota jotakin tiettyä totuutta Suomen sodan ja vuoden 1809 merkityksestä. Pikemminkin pyritään luomaan edellytyksiä ja kutsutaan kansalaisyhteiskunnan eri tahoja tutkimaan, keskustelemaan ja pohtimaan menneisyytemme merkitystä. Tulkinnoille on tilaa, ja tulee olemaan mielenkiintoista nähdä, millaisin painotuksin merkkivuoteen 2009 eri puolilla maata lähdetään.

Pia Puntanen
FM, historiantutkija